

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

1. *H. Lausten-Thomsen*: Et Grænsesogns Sprog.
2. *Nis fra Heden*: Medelby Kirke.
3. Marie Mangelsen.
4. *Cl. E.*: En vanskelig Casus.
5. *Jørgen Jørgensen*: Vore Grave mod Syd.

Sønderjyllands Kreditforening

Telf. 398 Haderslev Telf. 399

Den vest-og sønderjydske Kreditforening

Jydsk Telefon 16 Ringkøbing Stats Telefon 13
Udlaan i 3½ pCt.s, 4 pCt.s (amort. 110), 4½ pCt.s og
5 pCt.s Kasseoblig. Umyndiges og offentl. Stiftelsers
Midler kan iflg. Lov anbringes i Foren. Kasseoblig.
Ejere af Kasseobligationer kan vederlagsfrit faa disse indkrevet
og opbevaret i Foreningen, dog ikke mindre Beløb end 10,000 Kr.

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

ODENSE MARCIPANFABRIK

(Indeh.: L. Thobo-Carlsen)

Etabl. 1909.

Højskolehjemmets Hotel

Banepladsen - SVENDBORG - Telf. 753

Absolut Byens bedste Hotel og Madsted

Man føler sig hjemme her.

„BORREHUS“ HUSHOLDNINGSSKOLE

KOLDING (med Barneplejeafdeling)

Nye Kursus begynder 3. Novbr. og 3. Maj.

Amtsunderstøttelse kan søges inden 1. Juli og 1. Januar.

Skoleplan og nærmere Oplysninger sendes.

Kirsten Simonsen.

Marius Knudsen Efterf.

(R. Westergaard)

Sct. Jørgensgade 214 - Odense - Tlf 247

ARTESISK BRØNDBORING

Overfarten Middelfart-Snoghøj

Korteste og bekvemteste Overfart over Lillebælt.

Tilkørselsforhold ideelle. Moderne Færger.

Fra Middelfart: 1, 2, — 4, 5, 6, 7, 7.30, 8, 8.30, 9, 9.30, 10, 10.30, 11, 11.30, 12,
12.30, 13, 13.30, 14, 14.30, 15, 15.30, 16, 16.30, 17, 17.30, 18,
18.30, 19, 19.30, 20, 20.30, 21, 21.30, 22, 22.30, 23, 24.

Fra Snoghøj: 0.15, 1.15, 2.15, — 4.30, 5.30, 6.30, 7.30, 8, 8.30, 9, 9.30, 10, 10.30
11, 11.30, 12, 12.30, 13, 13.30, 14, 14.30, 15, 15.30, 16, 16.30, 17,
17.30, 18, 18.30, 19, 19.30, 20, 20.30, 21, 21.30, 22, 22.30, 23, 23.30

VOJENS ANDELS-SVINESLAGTERIS UDSALG

HADERSLEV VOJENS RØDEKRO VAMDRUP TOFTLUND

Telf. 27.

Telf. 9.

Telf. 28.

Telf. 32.

Telf. 9.

Hedegaard Broch

FREDERIKSBERG ALLÉ 41 - KØBENHAVN V.

Telefoner 4418 & 10519

Eneforhandling af Portland Cement og „Incor“

Lager og Kontor i Gasværkshavnen — Telf. Byen 6882

Forlang

Mogensen & Dessau's

Vaskestoffer, Hvidevarer,
Sengeartikler, Floneller
hos deres Manufakturhandler.

Garanteret

sol- og vaskeægte Farver.

Bemærk

det plomberede Garantimærke.

Vælg det bedste —
det gør vi.

Hotel Skandinavien

AARHUS

Telefon: Aarhus 1 og 2
Statstelefon 1

1. Klasses jydsk Hotel

Vamdrup Motormølle

BRØDFABRIK

J. Aakjær.

Telefon 210.

J. Hansen-Christensen

Silke-, Stof- og Flagmaleri

Ragebøl

Righoldige Udvalg

Spec.: Fest- og Jubilæumsflag

Forlang Prislister eller Tilbud

1. Præmie ved Husflidsudstillingen
i Sønderborg 1929

Takkeskrivelser fra H. M. Kongen
m. m.

A/S

Sønderjydsk Frøforsyning

Aabenraa.

Telf. 47.

Frøleveringerne er underkastet
Statsfrøkontrollens selvvirkende
Kontrol.

Alle 1ste Kl.s Stammer føres.

Ernst Petersen

Architekt

KOLDING

Alfred Benzon

København

C. 194

Sdr. Boulevard 7

ET GRÆNSESOGNS SPROG.

AF H. LAUSTEN-THOMSEN.

I »Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte« bind 21, side 1—136 skrev amtsretsråd i Flensborg J. G. C. Adler en stor afhandling under ordtaget »Die Volkssprache in dem Herzogtum Schleswig seit 1864«. Denne Artikel beretter om undersøgelser, der er foretagne i årene 1886—89, og den blev skarpt og dygtigt kritiseret i »Sønderjyske Aarbøger« 1886—89, af lektor H. V. Clausen, der som ingen anden kendte sprogrænsens historie. Han skrev i det afsluttende afsnit af sin anmeldelse, der fremkom under overskriften »Folkesproget i Sønderjylland«: »Der skyldes hr. Adler megen tak for det materiale, han har bragt til veje for en sprogstatistik særlig for Mellemslesvigs vedkommende, hvor den ikke kunde gøres fra dansk side«.

Lignende ord kan bruges over for et nyt, langt mindre omfattende arbejde, der er fremført i »Schleswig-Holsteinische Schulzeitung« 81. årgang, nr. 5 for 4. februar 1933. Det er forfattet af Paul Selk i Rygge i Nørre Brarup sogn i Angel; efter stedet, hvor afhandlingen fremkommer og efter en enkelt passus i den, tør man vist antage, at forfatteren er skolelærer. Han skriver om »Über die sprachlichen Verhältnisse im Kirchspiel Medelby«.

Medelby sogn ligger syd for grænsen, det omfatter landsbyerne Vesby, Bøgslund og Jarlund imod nord, Medelby, Holt og Østerby imod syd. Der er ikke lidt bevidst danskhed i sognet, og der findes et dansk forsamlingshus i sognet på Østerby Mark, »Pers Pissel«.

Ifølge Adlers opgivelser fandtes i sognet 186 familier med dansk sprog, 24 med blandet og 23 med tysk sprog. I sidste udgave af sin ypperlige rejsehaandbog »Sønderjylland« skriver H. V. Clausen: »I Medelby sogns nordlige byer, Vesby, Bøgslund og Jarldelund, var 1913 68 familier dansktalende, 12 tvesprogede, 24 tysktalende; i de

sydlige, Medelby, Holt og Østerby 42, 34 og 54. — Bortset fra børnene og ungdommen er dansk i vid udstrækning endnu omgangssproget i sognets sydlige byer og i de nordlige i hvert fald langt overvejende; men kun i nogle hjem i Jardelund tales der dansk til børnene».

Så vemodigt lyder her talen om det danske sprog: »Bortset fra børnene og ungdommen. . .« og »endnu«, og alligevel skriver Selk i sin afhandling: »Sprogkampen er i denne tid (siden Adlers afhandling) ikke kommet til hvile«.

Forfatteren er tysker og overfører kritikløst tyske begreber på dansk; han kalder sognets sønderjydske stedsmål »die plattdänische Sprache« uden småligt hensyn til, at Danmark er et sletteland, hvor hverken bjerg- eller dalsprog kan opstå; men dette sønderjyske, siger han, har ikke kunnet hævde sin stilling i de 40 år, siden Adler undersøgte forholdene.

Selk lægger hovedvægten på at fastslå, hvilken rolle plattysk spiller, og søger at finde ud af, hvilke familier der taler dansk, højtysk eller plattysk. For at få tallene frem på disse tre grupper har han ladet sine »kolleger«, altså sognets lærere, udfylde spørgeskemaer. Man har indtryk af, at han redeligt har søgt at rette de tal; men vejen til at finde dem, har næppe været alt for sikker.

Der er ikke oplyst, om vedkommende lærer kan tale dansk, og alene brugen af betegnelsen »plattendansk« viser en vis sproglig ukundighed. Efter erfaringer fra Sønderjylland fra tidligere tid kan man heller ikke på forhånd uden videre gå ud fra fuldkommen uvildighed hos alle et grænsesogns tyske skolelærere, eller, at de ikke alle, selv om viljen er til stede, vil have ævne til at fremskaffe helt pålidelige oplysninger. På denne måde har forfatteren fremskaffet stof til tre tabeller:

- A. Hvorledes taler ægtefolk (forældre) med hinanden, når de er alene?
- B. Hvorledes taler forældrene med deres børn?
- C. Oversigt over rent-sproglige familier:
I hvor mange familier taler alle medlemmer indbyrdes dansk, højtysk, plattysk eller frisisk?

Medelby ligger adskillige mil øst for frisisk område, så det må nærmest betegnes som et tilfælde, at der kan nævnes 4 par ægtefolk i sognet, der taler frisisk indbyrdes, og 2, der taler frisisk også med børnene, medens kun et af dem kaldes rent-sproglig frisisk. Det er alle fire fra andet område tilflyttede familier.

Der angives at være 312 familier i sognet, hvoraf 146 dansk-talende for ægtefolkenes vedkommende = 46,8 % (Adler angav

79—80 %) ; i 231 familier er der børn, deraf tales kun i 48 = 20,8 % dansk med børnene, og af alle 312 familier kaldes kun 64 = 20,5 % rent dansksprogede.

Betegnende er det, at det er de familier, der fra gammel tid har boet i sognet (»die alteingesessenen Familien«), der har beholdt det danske modersmål. »De voksnes omgangssprog er sædvanligvis endnu dansk, endogså endnu i Østerby. Ved kreaturhandel retter sproget sig efter handelsmandens person. Er det hjemlige handelsmænd, tales selvsagt dansk. Ved sammenkomster om aftenen tales der dansk i Vesby, uden hensyn til gæster, der ikke kan dansk«. Der er en mængde højst interessante og troværdige oplysninger.

Derimod er man nødt til at stille sig tvivlende overfor en fjerde tabel:

D. Hvorledes taler skolebørnenes forældre indbyrdes? Hvorledes taler disse forældre med børnene?

Af 137 forældre (forældrepar) taler 59 indbyrdes dansk, men kun 23 dansk med børnene. — Det er muligt, at tallene er rigtige; der er endda ikke tvivl om, at de desværre giver udtryk for en tendens til sprogskitte, for at dansk viger og dør. —

At det er det plattyske og ikke det tyske sprog, der vinder frem som folkesprog, er velkendt for alle, der følger sprogforholdene ved grænsen; en højtyisk koloni som ved Bøgelhus, hvor sproget er præget af skiftende embedsmænd rundt om fra Tyskland, føles utvivlsomt også af den indfødte befolkning som et fremmedlegeme i sognet.

Interessant er også Meddelelsen om, at børn finder danske navne til af lærerne indførte tyske lege. Den tyske leg »Dritten abschlagen« kalder skolebørnene »stå bag hinanden«, gengivet af forfatteren på godt jysk, men stavet på tysk »Staa bach ennan«; tvivlende må man stille sig over for meddelelsen om, at de gamle kan mange danske rim, de unge kun få. Forfatteren siger også forsigtigt: »I hvert tilfælde blev der kun meddelt mig ganske få danske rim fra barnemund«; men så bagvendte er forholdene, at man ikke kan afgjort nægte muligheden af, at dansktalende mødre kan unnlade at synge og sige deres egen barndoms rim og remser for børnene. —

Forfatteren maler tydeligt de barokke situationer, sprogenes skiftende brug kan føre til, og han slutter sin fortjenstfulde afhandling med følgende sætninger, hvis faktiske opfordring ganske kan tiltrædes, selv om man vil stille sig i den mest afgjorte modsætning til den tyske skolelærers national-politiske formål:

»En optagelse af hele den plattanske ords-kats forråd i grænseområdet vilde være påtrængende nødvendig.

Til trods for sin langsomme fremgang turde det plattyske sprog i overskuelig fremtid have nået grænsen. Det må afventes, hvilken virkning den politiske grænse vil udøve på den naturlige sproglige forandringsproces.

Dette arbejde, der vilkårligt griber Medelby sogn ud af sammenhængen, viser hvor nødvendig en ny sproglig undersøgelse vilde være i grænseområdet. Et sprogekort, tegnet på grundlag af sådanne undersøgelser, vilde få et helt andet udseende end Adlers fra året 1890. Men jeg søgte især at vise, hvilken rolle det plattyske sprog spiller i sprogkampen ved den tyske nordgrænse. Det viser sig utvivlsomt som et meget stærkt våben i den kulturelle grænselandskamp.

Når dette refereres i et dansk tidsskrift, lyder der ud fra referatet en opfordring til at støtte vort folkemål, hvor det trænges og trues, en opfordring til os alle sammen; men til danske sprogranskere lyder der en endnu kraftigere opfordring til at tage det arbejde op, den tyske lærer peger på: Lad danske sprogmand undersøge, hvor langt vort sprog lever og tales på disse egne, hvor rigt eller hvor fattigt det er. Her er et arbejdsområde, man ikke må lade ligge; thi ellers oplever vi en skønne dag, at det er forsvundet, og så er vort sprog og vi alle sammen blevet fattigere.

MEDELBY KIRKE

AF NIS FRA HEDEN

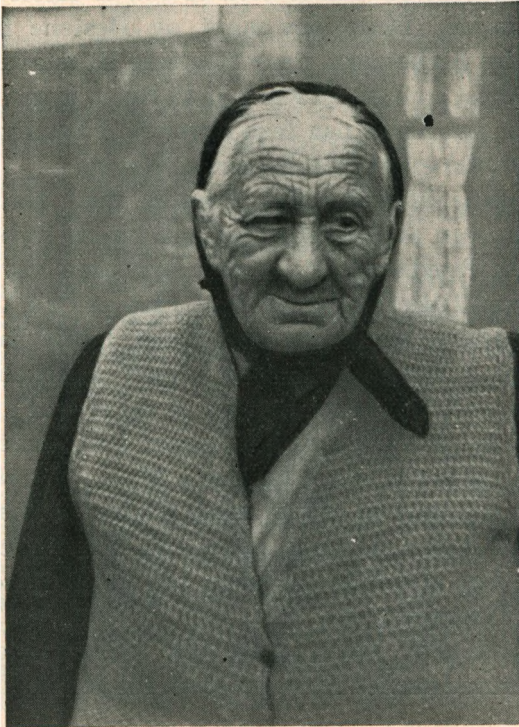
I »Strygsand«, vest fra Medelby, stod i gamle Tider et Kapel. Naar man tidligt om Morgenen kommer forbi det Sted, og Taagen ligger vidt omkring over Landet, ligger der ingen Taage paa det Sted, hvor Kapellet har staaet. Da Medelby Kirke skulde bygges, kunde Folket ikke enes om Pladsen. Derfor jagede de om Aftenen to Okser ud af Stalden og sagde: »Hvor de to Okser ligger næste Morgen, der skal Kirken bygges«. Okserne lagde sig midt i Vejen, der førte til det gamle Kapel i Strygsand. Der blev Kirken bygget. Derfor siges ogsaa om een, der staar i Vejen, saa at man ikke kan komme forbi ham: »Du staar i Vejen som Medelby Kirke«. Da Stendiget blev sat omkring Kirkegaarden, kørtes Stenene hen med to hvide

Heste. En Mand spaaede: Naar den sidste Sten er sat, er Hestene uduelige til noget andet Arbejde. Dette blev sandt, og Hestene fik Naadsens Brød. Paa Medelby Kirketaarn staar følgende Bogstaver: »V. L. V. K. P. J. B.« Da en Gæst spurgte en Kromand i Byen, hvad de betød, sagde han: »Vi lægger vor Kirke paa Jesu Bryster«. I Sandhed er Bogstaverne maaske Begyndelsen af Domherrernes Navne. —

For nogen Tid siden havde Medelby fire Præster med Navn *B o e t i u s*, d. e. Boysen. Om een af dem siges, at han kunde trylle. Han kunde for Eksempel fra Prædikestolen se, om Drengene var i hans Æbletræer. Naar det var Tilfældet, sagde han blot et Ord, og Drengene var nødsaget til at blive saa længe paa Træet, indtil han kom og friede dem igen. Han havde ogsaa en meget mærkelig Spade. Naar han til den sagde et Ord, begyndte den af sig selv at arbejde. Hans Karl, som var meget doven, kendte ogsaa Trylleordet. Da han nu en Gang sendtes ud for at grave Tørv paa Mosen, brugte han Trylleordet, og Spaden begyndte at grave, mens Karlen sov bag en Tørvestak. Men da Spaden skulde standses, vidste han ikke Ordet, der skulde til for at standse den. Hvad der nu skete, ved ingen mere. Sagnets Slutning glemtes i Tidernes Løb.

Om en alderssvag Mand eller Kone siges: »De fejler blot at komme op paa Bjerget«. Dermed menes Kirkegaarden, thi den ligger paa en Høj.

En meget mærkelig Betegnelse for en Gaard syd for Medelby er »P r æ s t«. For nogen Tid siden boede paa denne Gaard en Mand, der havde tjent nogle Aar hos en Præst. Derfor kaldtes han »Krisen Præst« eller »Søndermarkspræst«. Naar man nu skal med Vejen ned ad Horsbæk og ikke ved den nøjagtigt, forklares den med: »Du skal med Vejen ned ad Præstes«. Paa den Maade fik en Gaard sit Navn. —

Marie Mangelsen

fra Østerby Mark, »Sdj. Maanedsskr.«s gode Meddeler af Rim og Remser og gamle Fortællinger fra Medelby Sogn. (Se Sdj. Maanedsskr.« 3. Aarg. S. 121 ff.)

Et Par af hendes Remser kan tillige tjene som Prøve paa det gode danske Folkesprog i Medelby Sogn:

Ugeremse:

Aa æ Månda slæ vi slint,
aa æ Tiesda gø vi slet int,
aa æ Vonsda løffe vi rundt omkring,
aa æ Tosda gø vi slet inne Ting,
aa æ Freda æ de inne Arbesdaw,
aa æ Løwda skal der Regning gøres
for æ hele Ug'.

Markmanden:

Hov å hov å Harketand,
her kan I se vor Markemand,
han meen, han var en hy Kommandeer,
da var han kun en Underofficer,
en Fiddenlapper,
en Brænd'vinsslapper,
en Søslingstyv,
en Skillingstyv.

Svalens Sang:

Da æ ue fløj,
da var alle Hus' å Laje fuld,
da æ igen kom,
da haj den lille Kone fra Timmerland
et ålt uesvittet
å uesvattet,
svit svat, svit svat svirre.

Stork å Pajt:

Stork: Goddaw, Jomfru Dingeldangel!
Pajt: Tak, Pæe Spruddeløsl!
Stork: Væ do med op a Højbjerre te Dowwe?
Pajt: Nej, væ do gøe mæ den Hjart-sorre,
så vil æ helle nee i æ Dig'
te ål min ande Vandlig'.

EN VANSKELIG CASUS

AF CL. E.

Pastor Johannes Boetius i Medelby henvendte sig i Aaret 1700 til Hertugen som »Summus meus Episcopus« for at bede om en naadig Resolution, hvorledes han skulde forholde sig i sit Embede og sin Administration af den hellige Nadver i Anledning af en »mærkelig casus«, der var forefalden i hans Sogn.

»Factum« skildres paa følgende Maade:

»En syg Kvindeperson i mit Sogn kommer paa de Tanker, at hun er forhekset, og at onde Magter har paaført hende Sygdommen. Jeg som hendes Skriftefader taler hende det saa meget ud af Sindet, at hun til sidst siger, at saa har Gud lagt hende Korset paa, han vil ogsaa kunne tage det bort igen. Da Sygdommen imidlertid vedvarer, sender hun to Personer til mig med følgende Ærinde: Jeg skulde tillade hende at citere den Person, som hun mistænker for at have forhekset hende, hen til sig. Jeg fraraader ikke blot dette Forehavende, men jeg formaner hende ogsaa med mange Ord og Advarsler, at hun skal lade være med dette, og at jeg selv vil komme for at tale med Patientten. Ikke destomindre lader hun ved sine Hjælpere den mistænkelige Person om Natten føre ud af Huset ved Vold og hen til sig, skælder hende ud for Heks og Aarsag til Sygdommen, lader hende slaa blodig og truer hende, at hun skal gøre godt, hvad hun har gjort ondt. Dette lover Fruentimret, og snart derpaa er den syge fri for sin Sygdom og helt rask. Det saa ilde medtagne Kvindemenneske bliver, endnu inden hun er kommet ud af Byen, opfordret til at gaa til Præsten for at klage; men hun gør ikke alene ikke dette, hun søger heller ikke Æresoprejsning og Hjælp, hverken hos sin egen eller hos sine Voldsmænds Øvrighed. Da nu denne Gerning rygtes over hele Sognet, fremstiller jeg dette pro concione som højst strafværdigt mod Guds højhellige Bud og som stridende mod de Kristnes sande Tro og de allerkrystalige Ordninger, idet jeg dog derved hverken beskylder eller renser den mistænkelige Person. Hendes Modstandere forestiller jeg ikke blot publice men ogsaa privatim, at de har begaaet Afguderier og stor Synd ved denne Fremgangsmaade. Derimod ytrer disse offentligt, ja tilbyder endog at ville overbevise den mistænkelige Person af hendes Ord og Værker, at hun er en aabenbar Heks og Troldkvinde. Omendskønt alt dette kommer til hendes notice, bryder hun sig dog ikke om det, søger heller ikke ad Rettens

Vej at befri sig for det; endelig paastaar hendes Modstandere, at hun har forsonet sig med dem, medens den angrebne hævder, at hun hverken har Magt eller Bistand til at gaa i Rette med dem, hvorfor hun har tilgivet dem.«

»Heraf opstaar«, fortsætter Pastor Boetius, følgende Dubia:

- 1.) Hvorledes skal jeg forholde mig som Delator (offentlig Anklager) betragtet som ad agendum?
- 2.) Om jeg ikke har Ret til at nægte begge Parter Adgang til Nadverens Sakrament, indtil de faar særlig Ordre og Dispensation dertil?
- 3.) Om ikke den fhv. kvindelige Patient samt dennes Hjælpere, der har drevet Afguderi og har søgt Hjælp hos Djævelen, er pligtige til at gøre Kirkebod?
- 4.) Om jeg kan være tilfreds med, at Angriberne ved Skriftemaalet erklærer, at de angre det skete, og at den angrebne Part har tilgivet dem?
- 5.) Om, hvis alt dette er sket, da den Person, som beskyldes for Hekseri, kan faa tilstedt Adgang til Nadveren, uden at hun har søgt at rense sig ad Rettens Vej?
- 6.) Hvorledes jeg skal forebygge, at saadan offentlig Skandale gentager sig i Fremtiden?«

Den 14. Oktober 1700 anordnede Hertugen, at velbaarne Gehejme Raad og Amtmand i Tønder, Generalkrigskommissær Johan Ludwig von Pincier, Baron v. Kønigstein skulde foranstalte en General-Inkvisition og derpaa aflægge Beretning.

Denne Generalinkvisition holdtes i Tønder den 9. September 1701, og Protokollen sendtes til Hertugen. Protokollen selv forefindes ikke i de Akter, der her er benyttede, (laant i Statsarkivet i Kiel). derimod nævner den ledsagende Skrivelse Syndernes Navne: Peter Nissen og hans Hustru Ide Peters, Henrich Peters og Metta Suders eller Peters. Der tages ikke Stilling til Sagen selv, men man overlader underdanigst til Hertugens naadige Forgødtbefindende at bestemme, hvad han naadigst vil anordne.

VORE GRAVE MOD SYD

AF JØRGEN JØRGENSEN

Guds Fred med vore døde
i Danmarks Rosengaard,
Guds Fred med dem, som bløde
af dybe Hjertesaar!
Vor Kærlighed med alle,
de store og de smaa,
som vilde staa og falde
med Løven askegraa!

Nu breder Sommeren sit Blomsterflor over vore Grave ved Slesvig, som H. P. Holst skriver i sit smukke Digt:

Slumrer sødt i Slesvigs Jord,
dyrekøbt den blev ved eder!
Sommeren sit Blomsterflor
over eders Grave breder — —.

Saadan sker det Sommer efter Sommer. Paa Mindedagene bliver der med kærlig Haand lagt Kranse paa Gravene og paa de Steder, hvor Heltene faldt. Det danske Krigsministerium holder alle Grave i den bedste Orden.

Dyrekøbt er den Jord hernede, og det vil altid føles saadan, her hvor Dansken har levet og kæmpet for sin Odelsret til Landet Tidene igennem.

Dansk er det Land dernede
med Heder og med Hegn,
og danske er de brede
graa Sten med Runetegn.

Saaledes skriver v. Holstein Rathlou, og det kommer man til at tænke paa, naar man aflægger et Besøg ved Gravene omkring Slesvig og allerførst dvæler ved Vikingegravene inden for Ringvolden for derfra at spadsere over Halvkredsvolden til Runestenen ved Rensborg- Landevejen, der staar som en af vore ældste Gravpladser.

Vandringsmand, trød varsomt her! det er hellig Jord:
i hvert Træ, hver Tue de dyre Minder bor.
Thyras Vold, Danmarks Skjold gennem tusind Aar,
Minder om en fager Tid — om Danmarks lyse Vaar.

Vi kan ikke straks springe ind i Nutiden uden først at dvæle paa Lyrskov Hede, hvor Magnus den Gode kæmpede det store Slag i Aaret 1043. Om Magnus og til Minde om denne Kamp og dem, der her fandt deres sidste Hvilested, skrev Thor Lange det smukke Vers

paa Magnusstenen, der staar i Skibelund, men som retteligt hørte hjemme hernede:

Magnus, tvende Rigers Pryd,
unde Gud din Kongesjæl
at se Nordens Grænsepæl
atter rykket frem mod Syd.

Ved Bustrup Dam syd for Slesvig staar paa en af de gamle Kæmpehøje yderst mod Vandet en høj Mindestøtte over danske Soldater, der faldt i Tiden fra August 1849 til Februar 1851. De ligger begravede paa det Sted, hvor Paaskeflaget bølgede frem og tilbage i 1848. Paa Højen er ogsaa opstillet en af Kanonerne fra Linjeskibet »Christian VIII.«, der sprang i Luften i Egerneførde Bugt 5. April 1848.

En Del Officersgrave findes oppe paa Frederiksberg Kirkegaard i Slesvig. Navnene paa de faldne Officerer staar indridsede i Marmor-tavler.

Ved Husby Mølle, vest for Slesvig, er der rejst en Mindesten over danske Dragoner, der faldt ved Slesvig den 23. April, da

Paaskeklokken kimed
mildt fra den danske Kyst,
meldte over Lande dog
om saa haard en Dyst.

Stenen bærer Indskriften:

»Her hviler Støvet fra Danske af 6. Dragonregiments
1. Eskadron, som ved prøjsiske Kugler fandt Helte-
døden for Konge og Fædreland i Slaget ved Slesvig
den 23. April 1848«.

Stenen er rejst af Kammerater.

Blegnet er saa mangen Kind, færre er de faa;
men for Danmarks Ære vi end er nok at slaa.
Slutter Kreds og staar fast, alle danske Mænd!
Gud han raader, naar vi fanger Sejer igen,

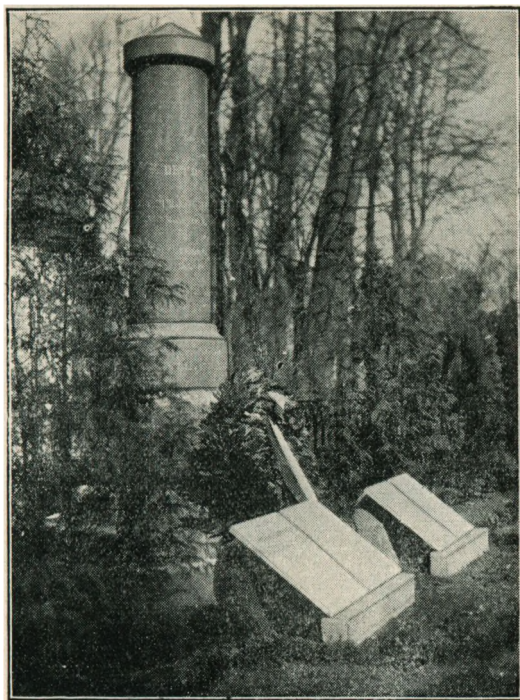
skrev C. Ploug efter Slaget.

Skærtorsdag den 5. April 1849 drev Krudtrøgen ind over Egerneførde By. Den danske Flaade var i Kamp med Oprørerne, en Kamp, der bragte Danmark Tab, men en Kamp, der viste lidt af det Vove-mod, som altid har besjælet vore Søkrigere. Paa Kirkegaarden i Egerneførde har de faldne faaet et af de smukkeste Mindesmærker, der findes paa vore Grave i Sydslesvig. Paa Firsdaarsdagen, den 5. April 1929, nedlagde det danske Marineministerium en stor, smuk Lavrbærkrans med rødvide Baand paa Graven, ligesom Byen ogsaa

nedlagde en Krans med Baand i slesvig-holstenske Farver. Andre danske Krigergrave findes i et smukt Anlæg syd for Byen.

»Ære være deres Minde!«

Paa Brodersby Kirkegaard, en af de smukkeste beliggende i Syd-slesvig med Udsigt over Sliens Bugtninger i Øst, hviler de danske

Mindestenen paa Egernførde Kirkegaard over de faldne i Slaget paa Egernførde Fjord.

faldne fra Slaget ved Mysunde. Paa Graven staar en enkelt graa Sten med Indskrift:

»Denne Sten satte det danske Folk over 28 trofaste Sønner, som hengav Livet for Fædrelandet«.

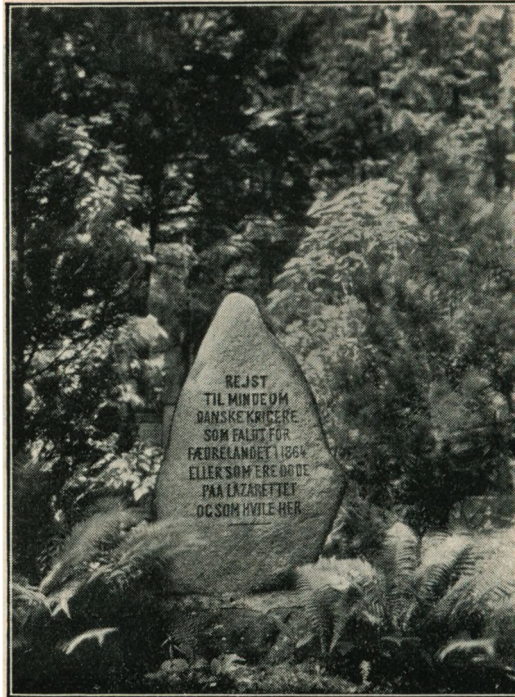
Paa en mindre Grav er rejst et Jernkors over tre danske Soldater, der faldt i Kampen ved Mysunde den 2. Februar 1864.

Haddeby gamle Kirkegaard gemmer to Krigergrave; en med et Mindesmærke over 34 Danske, der faldt paa Danevirke den 3. Februar 1864, og over Oberst Magius, der faldt i Paaskeslaget 1848.

Paa Militærkirkegaarden i Udkanten af Dyrehaven ved Flens-

borggade i Slesvig fortæller en graa Sten, omgiven af høje Graner og et Væld af Bregner, at den er

»Rejst til Minde om danske Krigere, som faldt for Fædrelandet i 1864, eller som ere døde paa Lazarettet og som hvile her.«

Den danske Kriegergrav paa Slesvigs Kirkegaard ved Flensborggade.

Desuden finder vi Marmorplader over Befalingsmænd, der er jordede her.

Ogsaa nede i sydligere Egne findes danske Grave. Paa Bønstorp Kirkegaard ved Vittensøen staar en Mindesten paa en Soldatergrav, og den vidner:

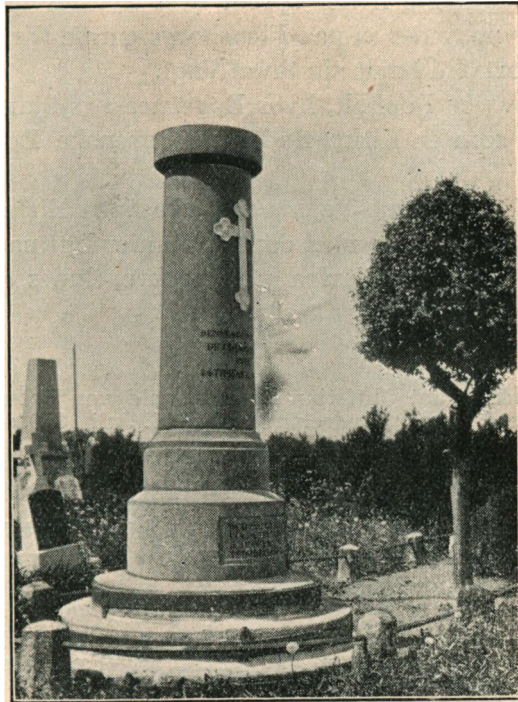
Denne Sten satte det danske Folk over trofaste Sønner,
som hengav Livet for Fædrelandet
den 8. August 1850.«

Ogsaa ved Stenten Mølle blotter vi Hovedet og læser paa Marmortavlen paa en ensom, men velholdt dansk Grav:

»Her hviler Menig af 2. danske Jægerkorps 1. Komp.
Nr. 97 Jens Christian Egeløv af Maribo Amt, falden
ved Affæren ved Stenten Mølle den 8. August 1850.«

Paa denne sydlige Plads sover en tapper Landsoldat sin sidste Søvn. Han faldt paa Ærens Mark!

Endnu en Helt vi ære — er han ej General,
saa burde han det være, han er en Kærnekarl.
Saa længe Bølgen ruller om Frederiksstad, min Ven,
mon her vi glemme skulde den tapre Helgesen?

Mindestenen over Heltene fra Frederiksstad
paa Koldenbüttel Kirkegaard.

Man kommer jo aldrig til Frederiksstad, uden at man maa tænke paa denne Mand, Byens tapre Forsvarer i 1850. En Del af Frederiksstad-Heltene har fundet deres Grav paa Kirkegaarden i Husum, hvor der er et Monument med tysk Indskrift, men andre hviler paa den gamle Kirkegaard i Frederiksstad, hvor der er en anselig Mindesten over 53 trofaste Sønner, som satte Livet til for Fædrelandet i Dagene fra den 29. September til den 3. Oktober 1850. Lidt vest for Byen, paa Koldenbüttel Kirkegaard, staar en smuk søjlelignende Mindesten paa den danske Soldatergrav over 24 trofaste Sønner, der faldt den 4. Oktober 1850 ved Frederiksstad. Lige overfor, paa den anden Side Gangen, hviler den unge Løjtnant Wadskær; han var

Rekrut i 1849 og blev efter Slaget ved Isted for sin Tapperhed fremmet til Officer.

Fra dette Sted er der en pragtfuld Udsigt over det flade Marskland, der om Sommeren spættes af de store Kvæghjorder.

I Tønning, helt nede i Ejdersted, finder vi ogsaa en dansk Soldatergrav fra 1850, nemlig paa Kirkegaarden ved Hertug Filips Alle.

Danmarks Julihelte hviler spredt over Sydslesvig. Nogle af de mest kendte Navne finder vi paa Flensborgs gamle Kirkegaard, hvor Istedløven en kort Tid holdt sin tavse Vagt.

I Vesterskov ved Popholt, hvor Bøgetræernes Stammer og Kroner hvælver sig som en Kirke, findes den svenske Løjtnant Nordbergs Grav.

Ude ved Gammellund-Vejen, vest for Isted Kirke, vokser fem Naaletræer paa en Grav over en dansk Premier-Løjtnant og 14 Slesvig-Holstenere. Ikke langt derfra, ved Engbro, findes et dansk Mindesmærke paa en Høj over

»Sekondløjtnant Christian Peter Harald von Brorson,
der faldt for Fædrelandet den 25. Juli 1850.«

I en Æblehave i Ny-Bjerend har en dansk Soldat fundet sit ensomme Hvilested. Paa den vedbendbevoksede Grav staar en Eg, og paa en lille hvid Tavle i Granitsten læses:

»Her hviler Lauritz Chr. Jensen Smaagaard fra 2. Bat.
4. Komp. Nr. 51, som gav Livet for Fædrelandet
den 25. Juli 1850. Fred være med Dig.«

Ved Nyskov, nordvest for Slesvig, finder vi paa Lyrskov Hede en stor dansk Fællesgrav, der for 37 Danske blev deres sidste Hvilested efter Slaget den 25. Juli. Paa Graven vokser Tjørn og Thuja.

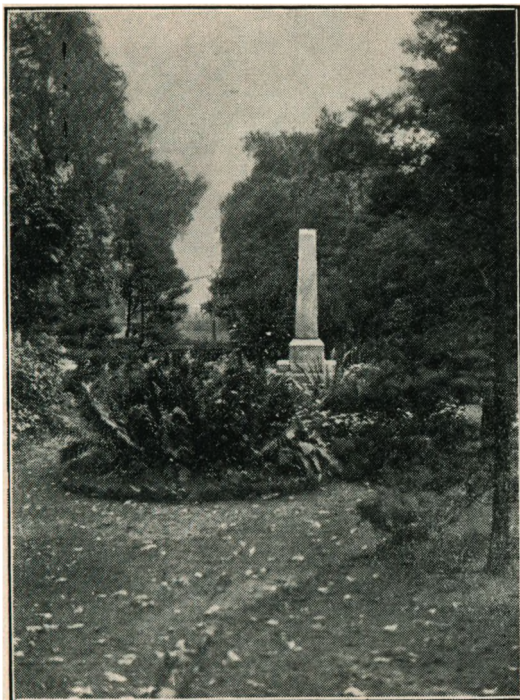
Nørre Farensted Kirkegaard gemmer ogsaa danske Krigergrave fra Julidagen, en med 18 Soldater, og ved Siden af to Enkeltgrave med danske Officerer, endvidere en Grav med 13 Danskere og 43 Slesvig-Holstenere, der her i Døden har faaet samme Hvilested.

Ved Landevejen mellem Isted og Stolk staar en Sten til Minde om Stedet, hvor Schleppegrell faldt.

Der faldt den gamle Nordmand,
den djærve Schleppegrell,
han regned' mer ej Kugler
end Hagl det haarde Fjeld!

Lidt længere nordpaa, over for Isted Sø, staar Stenen over Læssøe.

Der faldt den holde Læssøe
i Heltemanddoms Aar,
og for den danske Løve
det var et Hjertesaar.

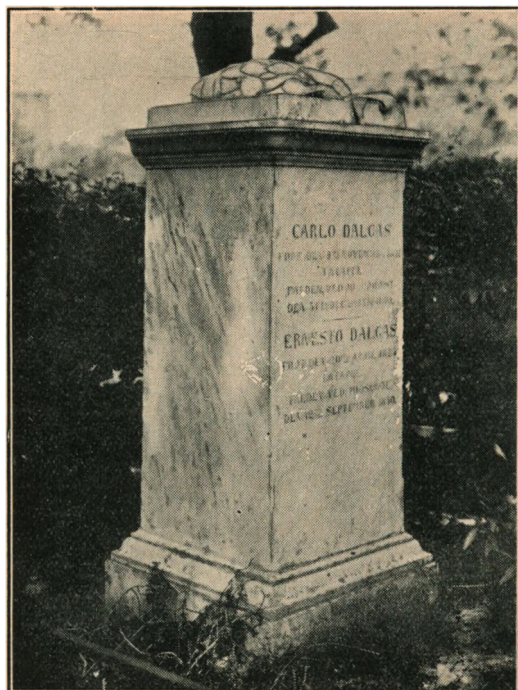

Den danske Afdeling med Mindestenen paa
Mikkelskirkegaard i Slesvig.

Mikkelskirkegaarden i Slesvig har en særlig dansk Kirkegaard med en stor Obelisk over 170 danske Soldater, der faldt for Fædrelandet 1848-50. Her finder vi ogsaa Graven, hvor Dalgas's to Brødre er jordede. Over den er rejst en meget smuk Sten, udført af Bissen, hvis Forældre hviler i Nærheden. Alle tre Brødre, Carlo, Ernesto og Enrico Dalgas deltog i Istedslaget. Ernesto faldt ved Mysunde den 12. September 1850. Carlo saaredes ved Mølnhorst Nytaarsaften samme Aar og døde den 2. Januar 1851. Med stor Honnør blev han jordet fra Domkirken Hellig tre Kongers-Dag, Kanoner drøned, Gardens Musik spillede, og Feltpræsten Høyer-Møller holdt en smuk Tale. Enrico Dalgas overlevede Krigen og vandt sig senere i Tiden

et uforgængeligt Navn som Hedens Betvinger; sit Hvilested fik han i Aarhus.

Hvert Aar paa Isteddagen drager en lille Flok Danske ud til Gravene og Mindestederne ved Isted for at nedlægge Kranse og Blomster.

Brødrene Dalgas's sidste Hvilested paa
Mikkelskirkegaarden i Slesvig.

Maatte disse Linjer ikke blot være en ringe Hilsen fra Slesvig til dansk Ungdom syd og nord for Grænsen, men ogsaa et Bud til vor Tids Ungdom om, at den skal huske dem, der faldt for Danmarks Ære. De hviler alle her i Fædres Jord. Det forpligter os, Danmarks Ungdom, til ikke at glemme dem og til at være tro mod det, de kæmpede og faldt for: Landet hernede og det danske Liv, der nu lever her.

AARHUUS PRIVATBANK

Hovedkontoret,
Aarhus.

Kjøbenhavn,
Nygade 1.

Udfører almindelige Bankforretninger.

Reserver 17 Millioner.

RIBE STAMPEMØLLE

G. HUSTED CHRISTENSEN

Træløst - Bygningsartikler - Korn og Foderstoffer
Telf. 20 og 320 Kunstgødning - Brændsel RIBE

Anders Lervad & Søn

Askov pr. Vejen

Fabrikation af: Haand- og Kunstvæve med alt Tilbehør, Høvlebænke og Værktøj til Sløjd og Husflid. - Bogbinderværktøj. - Kurvemager-værktøj. - Alt i prima Kvalitet med fuld Garanti og til billigste Priser. Priser paa Forlangende.

GRAM

for ethvert Formaal.

Brødrene Gram A/S
VOJENS.

KØLEANLÆG

Spare og Laanekassen for Fros og Kalvslund Herreder.

Kontortid 9-12 & 2-5.

RØDDING.

Køb dansk Arbejde!

Banken for Brørup og Omegn.

Aktieselskab.

Kontortid 10-12 & 2-4.

BRØRUP.

Holsted Spare- & Laanekasse.

Kontortid: Holsted By 10-12 Fm., 2-5,30 Eftm.
Holsted St. Tirsdag, Onsdag og Fredag Fm. 10-12
Føvling hver Torsdag Fm. 10-12.

Bramminge Efterskole.

Vinterskole: Novbr.-April Piger og Dreng 14-19 Aar

Sommerskole: Maj-Oktober for Piger 14-19 Aar

Alm. Skolefag med Sprog (spec. Engelsk) Maskinskrivning, Stenografi og Musik.
(Klaver, Orgel, Viola) Pratiske Fag, Sløjd, Husholdning, Haandarbejde, Vævning og Fritidsarbejde. (Maling Tarso m. m.) Oplysning om Understøttelse og Friplads ydes gerne og Skoleplan sendes. Forstander K. Damm.

Kolding Eksportslagteri

Telf. 1657

KOLDING

Væveskolen

Askovhus.

Askov pr. Vejen.

Frk. Ravn

Væveskole

VEUM

Askov pr. Vejen

Snoghøj Gymnastik- højskole

Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 — Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Vejen Sparekasse.

Kontortid 10-12 og 2-4.

VEJEN.

^{A/S} Det Nordiske
Kamgarnspinderi,
Sønderborg.

HANS DAU

Møbelsnedkeri — Antikviteter
Stilfuld Restaurering af gamle
Snedker- og Billedskærerarbejder
Ribe

Rødding Bank

Aktieselskab

RØDDING

Askov Sløjdskole

Vejen St. Telf. 17 Askov.
Skolen for Overgangsalderen.
Amtsunderst. skal søges inden 1. Juli.
Statsunderstøtt. søges indtil 15. Nov.
Skema og Skoleplan sendes frit.
Kristine og Anders Nielsen.

Sparekassen for Haderslev Bys Omegn

Kontortid:

9-12, 2-4. Lørdag 9-1.

HADERSLEV

Folkebanken for Als og Sundeved A/S

Kontortid: 9-1, 3-5.

SØNDERBORG

Nordisk Tricotagefabrik

H. Chr. Mørck.

Damestrømper Herresokker
Jumpers Veste
HADERSLEV

Spis

Nissens ægte Pumpernickel-Brød

Det er dansk!

Aabenraa Pumpernickelfabrik.

Ribe

Radiatorer

For knapt 11 Øre daglig

har man 2 Gange aarlig i **Landbrugslotteriet**

Chancen for en Gevinst paa

80,000 Kroner

Lodsedler til 1 Klasse sælges i disse Dage $\frac{1}{4}$ Seddel Kr. 1,30, $\frac{1}{2}$ Seddel 80 Ø.
hos Kollektørerne og i Hovedkollektionen Frederiksberggade 2, København

A/s Dansk Folkeforsikringsanstalt

(Statsanerkendt og statskontrolleret).

Hovedkontor: Anstaltens Ejendom, Anker Heegaardsgade 13, København V.
Danmarks største og ældste Folkeforsikringsselskab. — Ingen Lægeattest.

Præmie fra 10 Øre til 3 Kr. opkræves hver Uge.

Anstaltens i Kraft værende Forsikringsbestand i Forsikringssum: Over 206 Mill. Kr.

Samlet Formue over 80 $\frac{1}{3}$ Millioner Kroner.

Alle Oplysninger faas og Indmeldelse sker ved Henvendelse til Anstaltens Agenter.

Agenturer i sønderjyske Landsdele oprettet i:

Aabenraa — Als — Bredebro — Christiansfeld — Graasten — Haderslev — Løjt
Rise — Rødding — Skærbæk — Sønderborg — Tinglev — Tønder
Vedsted — Vojens.

Dygtige Medarbejdere antages.

Livsvarig Livsforsikring. — Kapitalforsikring. — Børneforsikring.

KAMPMANN & HERSKIND

VESTERGADE 2 — TELF. 2628

KØBENHAVN K.

KUL - KOKS - CINDERS

Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole.

Brørup St.

5 Mdrs. Landbrugskursus Nov. - Marts

9 — do. Nov. - Juli

8 — Mælkerikursus Septbr.-April

2 — Kontrollkursus Marts-April og

Septbr.-Oktober.

Amtsunderstøttelse søges inden

1. Juli og 1. Januar.

Skoleplan sendes. J. C. Overgaard.

Støt dansk Industri!

Askov Højskole

Karen Helweg Arnfred

Askov pr. Vojen.

**Jpse
Salater**

Munkesten

Kirketagsten

Gulvsten

til Kirker leveres i prima Varer
af

HANS LARSEN & SØN
Ladby Teglværk Næstved 194